אורי צייג

כפר: שבעה אובייקטים

קטעי הסיפור (אובייקט מס' 7), וכן ששת האובייקטים הנוספים, נוצרו במקביל, זה יחד עם זה, אין ביניהם כל פער היררכי. הם נוצרו כדי לסמן, להעיד, להזכיר ולעזור בהתמצאות המרחבית.

קול טריקת דלת מכונית הפסיק את המולת הבית הרגילה. בשקט נצמדנו אל קירות החדר, מחכים לשמוע את טיבם של הצעדים, נחישותם ורכותם. אף פעם אין לך לדעת איזו סיבה ימצא לו בן־אדם לבקרך, ומי זה בכלל. כבר עמדנו מוכנים מולו. אחורינו נשען על הקיר הלבן שלפני הדלת, תוהים לאיזו בשורה אנחנו מחכים ומה תביא אחר־כך. אכן, היתה זו השעה הקבועה בה נהג אבי להגיע הביתה יום ביומו. אישור מיוחד קיבל מאת השלטונות לצאת את הכפר עד לפני שעות הבוקר ולחזור אליו בערב: לא השמש הנסוגה בימות החורף ולא הירח המתקצר בימי החודש — קבועים, יציבים וקיימים כשובו של אבי הביתה. מדויקת גלישתם של גלגלי המכונית על השביל, קצוב זמן גסיסת המנוע ומוכרים כל־כך הצעדים, שלושה על השביל ועוד ארבעה במדרגות היורדות מטה אל הפתח. אולם, לפי שלא על־פי ההרגל למדנו להנחות את צעדינו, עדיין השתקנו את שמחת הידיעה: כבר כמעט התפתנו לרוץ אל הדלת ולפתוח אותה לקראתו, אבל כוח המשיכה אל הקיר משך בכוחו יותר. נדמה לנו שרק הקיר (מהו בעצם: אבן על אבן על אבן), רק הוא יש ביכולתו לזכור ואנחנו, פעם אחר פעם מתפתים לשכוח.

אריחי הבוץ, שהתייבשו לרגלינו כמרצפות בית טובות, קיבלו את צעדי האיש המתקרב עוד לפנינו. הד הצעדים חלחל אט־אט בין גרגרי החול והחצץ והעשבים המאובנים עד ששקע. (כמה קולות ודברים מחכים באדמה כדי שנגלה). הסוליות שוב הידקו, ואולי מוטב לומר פצעו, קילפו, את שכבת הטיט החיצונית, היבשה. יצרו טקסטורה חדשה. המים המדביקים את החומרים



עשו לאדמה שתסלח ותירגע. שני עציצים גדולים, עשויים אף הם אותה עיסת ארץ, עמדו מלפנים הבית ריקים. אולי מפני השמש החזקה, אולי מפני מחסור המים, ואולי מפני שהמבקר היחיד, האורח המזדמן לפתחנו חוץ מבני־המשפחה הקרובה, הוא האויב: השלטון או הצבא. וזה, הרי לא תתארו אותו מתקדם לקראתנו ובידו שתיל. אך, דבר יפה שלימד אותי אבי, אני חוזר ומשננו שוב ושוב: כלי־קיבול ימצא מדרך הטבע את זכותו ויתרונו. הגשם הממלא אותו לפעמים מביא את הציפורים. הציפורים מביאות את הזרעונים, והרי לך, תוך שנה אחת, שיח ירוק קטן.

רק חדר אחד נתנו לנו. עכשיו הוא נפרש לפנינו כבמה רחבה וממורקת, שאור גדול מחלונות עיליים וקרניים של שמש במרכזה. אמי כאחת העדר משפילה מבט עייף מטה, לא מגלה מצערה בעיניים, מחכה. (כאלה מין תמונות אני רושם ביומני כל יום.) מחכה. מחכה למואזין שידבר אל השמים ויביא לנו מכוחות האלוהים. מחכה לאחי הקטן שיבכה, שיבכה ויעורר בכוחות האנושות. מן החלונות בא ריח החצר האחורית. מיצוי עצי הרימון שלא הושקו ופירותיהם תלויים בהם כילדים לא רצויים, פצועים ומשוגעים. גם ריח עזבונות הצריף הרקוב, שלא כוסה בעתו, ואדמה דרוכה, צואה של בעלי־חיים ובעלי־אדם. ריח נושם ומשתנה, מוכר ומזוהה עם כל בני המשפחה שלי, וסופו בגדר האבן התוחמת את חצר השכנים, ריח פיח ואבק שריפה. אחר־כך בא המדבר הגדול.



דקות ארוכות חיכינו בדממה עד שנפתחה דלת ביתנו לכדי צוהר צר, ומשתי ידיים, אלה ידיו המוכרות של אבי, נשלחה לפתע ציפור צהובה, מידת שתי אצבעות, אל החדר. "יחכו" — הוא אמר והפריח אחת ועוד אחת ועוד אחת, בזו אחר זו, זהובות ומעט כחולות, מביא אל תוך הבית אפשרויות מערים אחרות. בבת־אחת נמלא הבית קול גדול של ציפורים מבולבלות, המצייצות קולות גבוהים, ומשקשקות כנפיהן להנה ולהנה. גם בכי אחי בגלל ההפתעה. שוב היה הבית חיים, שאין להם מראה אחד דומה למשנהו וכיוון קבוע, מדמה לנו אביב. זה טוב למשפחה, שיד אחת בה לפחות יודעת קסמים, ויכולה בשעת הצורך לספק נסים ונחמות שהתאחרו מדי מידיו של אלוהים.

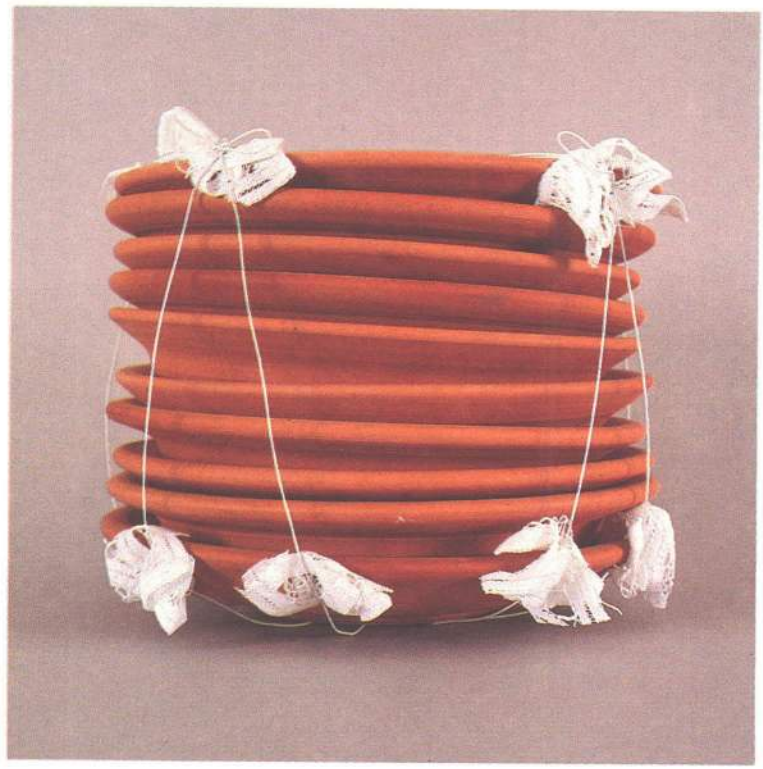
הנה, פעם אחת שמלפני הרבה שנים, הגיעה לכפר להקת הקוסמים. אני נזכר שכבר מעת כניסתה רבו הפלאים והשמחה, ונמחקו ליום אחד כל האיסורים, כאילו נודעו כל הקסמים מראש, ונחשפו ברבים הדרכים לביצועם. עגלה מחורבת רתומה לחמור צולע שגרדת חומה בעורפו עברה כל הדרך על שביל העפר המרכזי, עד שהגיעה לרחבת המסגד. בדקות שנספרו עד עשר כבר סידרו במה מוכפלת על יסודות העגלה, ותלו קישוטים ודגלים והדליקו נרות, וכבר קהל גדול ישב מוכן, מחכה. איש מסיכה, ששרביט להטוטים בידו וכוכבים ופעמונים פזורים על איבריו, אולי כדי להזהיר, עמד בפינה השמאלית של הבמה והקריא שיר. מצחיק, אני חושב, משום שאף אני כבר מצאתי עצמי צוחק עם שאר הילדים, שלא הבינו אף אחת מן המלים, ובכל־זאת, אף טעות לא נגלתה על



פניהן. אחר־כך הופיעו החיות. תרנגול גדול וכלב זאב ונחש, ששרו במחצה תחת טעמי קולו של המנצח אותם, ובמחצה בקולם הצרוד והנחלש. ליצן שניסה להעלים שתי ביצים ולהפריח זוג יונים מתחת שמלתו הצחיק את האנשים בכישלונו. "יש רק קוסם אחד גדול, אמיתי" — הוא אמר, "אבל הוא רחוק. הוא לא גר בכפר שלכם".

לו היה הקוסם הגדול מגיע לכפר, שעות ארוכות הייתי מביט בידיו המלהטות, כשהוא כורך את המטפחת סביב זרועו, מפסל בה צורות תלויות באוויר, קושרה ופורמה במכה. אחר־כך, כשהוא מראה לי את ידיו התמימות, הממציאות מאין מטבעות מתכת מרעישות, הייתי יכול להביט בעינו, מנסה לקרוא דרכן את הסוד. היה עוצמן כקורץ, אחר־כך סוחט מהן חוטים צבעוניים — בכי של קוסמים. הייתי מבקש שיראה לי את כל חוכמתו — היה מראה לי את כובעו, ריק וחסר־עניין, עד שהיה הופכו פעמיים, זורקו באוויר ומגיש לי אותו מלא מים — מעיין קוסמים. הייתי מבקש לשתות אותם כדי לרוות, עד שהיו מתייבשים נגד עיני. אותן עיניים שלי, שנפקחו שוב ושוב לפני אבי, כשהיה מהתל בין שני קצוות של לחם, או מעל כותרת מקושטת של עוגה, שרק אלוהים יידע מה היו דרכיו למוצאם. אלו הידיים, כבר שנים לא נוגעות במלאכות העדינות, הבלתי־נראות.

למה אני מספר את הדברים? אולי מפני שרק דרך הזיכרונות והמלים ניתן הסדר בין החלקים. הרי הסדר קיים בכול, ולפעמים,



אולי רק בשל החשיכה היורדת על הכפר, מעט הוא נסתר: מעל הכפרים השקטים ביותר חוסה המואזין את ברכתו וקולו נעימה המכוונת הליכות. (שוב עלה את כל המדרגות לראש המגדל, השמירה והתצפית.) רוח קלה של סוף קיץ מעבירה את דבריו מבית לבית, מקישה מעט על הדלת ועל החלונות. זמן טוב גם לאדמה, פניה משתנים מן הטל והלחות, צבעים של התרגשות. דברים רבים שמלמד אותי המדבר אני רושם בחול ועל האבנים, שבאה עליהם הרוח ומכסה. השקט. קולות שאני שומע מן הזוחלים והמטפסים, מתחסרים אחד לאחד ומביאים למקום דממה, ופליאה גדולה. חשיכה עוטפת את החי והדומם בערפל תמידי, גרגרני, ערב של מסתירים ומסתתרים עד ההארה.

ואז, מתוך מהלכם הקבוע של הדברים המפתיעים (שמענו את הקול מהדהד בחדר בו נמצאנו, אף כי ידענו שמקורו בחוץ) נפתחה הדלת פנימה ונסגרה שוב בדמות חייל, שבלי קדימויות אמר "אני מבקש שתהיו תוך עשר דקות בחוץ עם הרכוש". אחר־כך המשיך – "נוסעים ליפו". על שפתו דיברה השפה הערבית היטב, וככל שניסיתי, לא מצאתי בדבריו טעות. (רק אמי, אני נזכר, החלה לצעוק ואחר־כך שתקה.)

רק שושנה, מאלו הנמכרות בחנויות הפרחים הנבחרות שבמרכזי הערים, השארנו תלויה בחצר. לא כל־כך הקשיבה לעשבים



ולעלים הירוקים, שבלי הספדים התייבשו מן החום ונפלו על האדמה. תחילת קיץ קשה היה, אך היא, כמו זקנה עקשנית, נשארה מכווצת אל אחד מקוציה. שנה שביעית שסופרים לה מבלי שתחסיר יום אחד של מחלה, פותחת בקושי ומכופפת את הכותרות שלה. תחילה היו בטוחים בברכתה, נתנו בה סימנים ומזלות, עשו ממנה את כל האותות והכישופים, עד שעייפו. אך מהיום שלא יכלו לדמותה לכלום, סיפרו עליה סיפורים של הרבה מלים רעות. ואכן, בכל עיני ראיתי, היתה שנה של בצורת, האדמות עשו עצמן כד אחד להכיל את כל טיפות המים שנותרו. עצי הסרק ויתרו על חייהם לטובת עצי המאכל. הדשא עייף במלחמתו כנגד עשב הבר, שהפך אף הוא יבש וקוצי לאחר זמן. והיא, כמו רקדנית של בטן, שדבר מן החיים לא נשאר לה לגופה לבד חצאיתה הצבעונית, היתה נשענת על גבעולה הארוך ולא נותנת ריח. "זן מיוחד, שלא תמצא כמותו בכל המדבר" — הסבירה אמי, והתלבטה שעה ארוכה אם תקטוף.

החייל הקוסם, שהיה מעביר בינתיים בביטול את זמנו, ומוציא מן הסתם הבלים של חום מפיו אל אוויר הגינה, פרם את כפתורי מכנסיו, הוציא מתוך התחתונים את איברו, והחל משתין בקשת גדולה עד מקום השושנה. אדים יפים ונתזים זוהרים עלו וירדו ופיארו את דרכו, למרות הלילה והחושך המכסה. מהו קסם, כי אם ידיעה מוחלטת במה שנראה, והפתעה פתאומית המתבססת על ידיעה זו. מינו היה בדיוק כמיני. אמי לא אמרה דבר ואבי שתק, ורק תמך בנו לא למעוד בשלבי הברזל המעלים אל תוך המשאית. כקהל מאומן הבטנו בו כשהתקדם באיטיות אל אבי: "אל תפחד", הוא אמר. "תראה את הידיים שלי ריקות. אין לי



דבר״. הוא התקדם יותר, וכיוון את פניו בריכוז ״אבל לך יש!״ ומיהר להוציא מפנים כיסו של אבי כלי־בית מבריק באור, על־פי מידת ידו.

סיפור החפצים המולידים חפצים יכול היה להיות סיפור נסים הפתעות כיאה למעשיות המשפחה שלי. לו נמשך הזמן על פני הכפרים, ודאי היה ביתנו מתמלא עוד ועוד בדברים שנאספו. חפצים רבים שאצרה המשפחה, שצורה יש להם וייעוד, ושורשי משקל קושרים אותם מכוח הכובד אל הרצפה. ספל חרסינה מעוטר שקיבלו הורי במתנה הושיב את סבתי שלושה שבועות במקומה, חולה, לרקום לו מפית. עבר זמן עד שנמצא לה המגש המתאים, והושלם מניין הספלים, וכבר הגיע אבי ובידיו רגלי ארון העץ המרוקע. זה הביא לקרבתנו תמונה, וזו שטיח, וזה, בשביל שלא ללכלכו, הביא כאילו בעצמו, כאילו דרש במלותיו, שק מדרס רגליים, שהונח מבין העציצים עד המפתן. אולם, לא הזמן המועד ולא המקום במשאית החונה, אפשרו לנו לקחת אותם אתנו ועם השכנים. (איזה פירוש יישאר להם ללא בעליהם?) על כן אספנו את דברינו הרכים, המתקפלים, שקימוטי הנסיעה לא יוכלו להטיל שינוי על אופיים וייעודם, והעלינו אותם בלבד אל מקומם החדש במשאית.

הדרך ליפו היתה היפה ביותר בחיי. על רצפת המשאית המתנגחת עם סלעים ועם דרכים לא ידועות לה, היה נדמה כי שביל

העפר, אם נמשיך בו ישר — על אף הצעות השבילים המתפצלים, ייקח אותנו אל זמן אחר, אולי של חג. שמלתה של אמי ברוח, חליפתי המהודקת, כפתורי אחי, נעלי אבי המצוחצחות, החזירו ללילה אורות קטנים. יללות שהשיבה השכנה, לא יקרא אפילו המואזין שטיפס את כל המדרגות למקומו לשמוע מן העורבים הכבירים. לא תדמה לשמחה הגדולה ששמעתי, אך גם לא לצער. לאט־לאט נמחקו מן הכפר המתרחק צורות, חלקים, היטשטשו קווים, בתים שהכרנו. כבר לא נראו השבילים באור, בוסתנים היו לכתם על כתם שחור. מהי יפו שאנחנו נוסעים אליה? אולי גינת שושנים מניפת ריח. אולי קן גדול לציפורים. אולי מקום האלוהים. אולי תארך הנסיעה עד לשעות ההתעוררות, כשהשמש נופלת על הכפר. ואולי אנחנו נגיע עוד בשעת החשיכה ולא נמצא דבר. עד שלימדו אותנו את המלים מהעברית, עכשיו אומרים שהן לא.

קריית־גת–תל־אביב

גרסה מוקדמת של תיק העבדות הוצגה בתערוכה חיים לוסקי מציג, בגלריה שרה קונפורטי, יפו 1992.
צילום העבדות — נועה שטרייכמן.